

Nr 222.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättande av en lånefond för lantarbetarbostäder; given Stockholms slott den 15 mars 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 15 mars 1935.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och jordbruksdepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

I den till årets riksdag avlätna propositionen nr 213 med förslag till ändring i hälsovårdsstadgan samt omorganisation av distriktsvården m. m. erinrade jag, att bostadsutredningen för landsbygden i skrivelse den 18 september 1934 framlagt förslag angående *dels* inrättande av en statens fond för lantarbetarbostäder, *dels ock* bidrag av statsmedel till förbättring av bostadsförhållandena

Bihang till riksdagens protokoll 1935. 1 saml. Nr 222.

1

på landsbygden. Jag tillkännagav därvid tillika min avsikt att i annat sammanhang upptaga förslagen till övervägande. Nu anhåller jag att få återkomma till desamma.

Inledning.

Beträffande det system av åtgärder till förbättring av landsbygdens bostadsförhållanden, i vilket de här ifrågakvarande anordningarna ingå såsom ett led, tillåter jag mig hänvisa till den redogörelse, som lämnats i nyssnämnda proposition nr 213.

Här må blott erinras om att bostadsutredningens uppdrag bland annat omfattade en undersökning, huruvida åtgärder av positivt hjälpsande natur borde åstadkommas i syfte att höja den bostadshygieniska nivån på landsbygden. Den undersökning härvidlag, som utredningen verkställt, har givit upphov till bland annat nu föreliggande förslag.

Bostadsutredningen uppehåller sig i sin förenämnda skrivelse inledningsvis vid frågan om behovet av åtgärder för förbättring av bostadsförhållandena på landsbygden. Utredningen hänvisar härvidlag till vissa uttalanden i det av utredningen den 15 december 1933 avgivna betänkandet med förslag rörande ändringar i vissa delar av hälsovårdsstadgan, anordnande av bostadsinspektion på landsbygden m. m. (Statens off. utredn. 1933: 37.) Efter en redogörelse för bostadsförhållandena på landsbygden i Sverige, sådana dessa gestaltade sig enligt statistiska och andra undersökningar, hade bostadsutredningen i nämnda betänkande anfört följande.

Den redogörelse, som nu lämnats, syntes på ett otvetydigt sätt bekräfta riktigheten av den allmänt spridda uppfattningen, att svåra bristfälligheter för närvarande behäftade landsbygdens bostäder och samtidigt tillräckligt tydligt angiva arten av dessa bristfälligheter. Den allmänna meningen torde vara, att de största felaktigheterna föreläge med avseende på lantarbetarnas lönebostäder. Otvivelaktigt ägde detta i stor utsträckning sin riktighet, men det finnes dock trakter, där bostadsstandarden genomsnittligt icke vore högre för arbetare o. dyl. med egna bostäder, i all synnerhet när det rörde sig om lägenheter av backstugutyp. Påpekade kunde, att undermåliga bostäder påträffades ej blott på egendomar tillhörande enskilda utan även på kronans domäner. Också för vissa grupper av industriarbetare, fiskare o. dyl. lämnade bostadsvillkoren på sina håll åtskilligt att önska. Bostadsförhållandena ställde sig emellertid väsentligt olika inom olika landsdelar, så att medan i vissa bygder uppenbara bristfälligheter vidlåde en stor del av de mindre bemedlades bostäder, gäve dessa å andra håll knappast anledning till mera befogade anmärkningar, åtminstone om man icke påfordrade bostädernas utrustning med moderna bekvämligheter, utan som måttstock använde landsbygdens allmänna standard. På åtskilliga egendomar vore arbetarbostäderna av mycket god beskaffenhet.

Efter erinran om den verksamhet med förbättringsbidrag och nybyggnadslån, som för närvarande bedreves, fortsatte bostadsutredningen.

Bostadsutredningen ville slutligen i detta sammanhang understryka, av vilken utomordentlig betydelse för folkhälsa och samhällstrevnad goda bostäder vore. Osunda bostäder vore sjukdomshärdar, varest våra folksjukdomar — tuberkulosen och de svåra reumatiska åkommorna — liksom även andra

sjukdomar härjade i större utsträckning än annorstädes. För det allmänna, vars bidrag till sjukvården i våra dagar uppginge till synnerligen betydande belopp, borde det alltså vara en angelägenhet av icke ringa vikt, att samhällsmedlemmarnas bostadsförhållanden vore nöjaktigt ordnade. Det torde även förtjäna framhållas, att för närvarande mycket talade för att för lösningen av vårt folks försörjningsproblem de möjligheter, som jordbruket erbjöde, måste tagas i anspråk i större utsträckning än för närvarande och komma att spela en mera betydelsefull roll än man under de senaste årtiondena haft anledning förutsätta. Skulle denna uppfattning vara riktig, vore det tydligt, att, för att underlätta utvecklingen i antydd riktning, goda bostäder på landsbygden vore av utomordentlig betydelse. Ävenledes kunde erinras om att tillhandahållande av tillfredsställande bostäder vore av synnerlig vikt för jordbruket, när det gällde att erhålla och behålla goda arbetskrafter i konkurrens med andra mera betalningskraftiga näringsgrenar.

Uppenbarligen vore det således av synnerlig betydelse, att vederbörande myndigheter och andra för hälsovården verksamma organ kunde bedriva ett effektivt arbete i fråga om landsbygdens bostäder.

Genomföras de i proposition nr 213 föreslagna åtgärderna för hälsovårdsnämndernas effektivisering och distriktsvårdens omorganisation, torde legislativa och administrativa förutsättningar ha skapats för ett rationellt arbete för förbättrade bostadsförhållanden på landsbygden.

Det borde emellertid icke förbises, framhåller bostadsutredningen i sin förenämnda skrivelse, att landsbygdens bostadsproblem i mycket hög grad även vore av ekonomisk art. Sålunda hade i åtskilliga fall såsom huvudsakligaste skälet till det ringa initiativ, som hittills förekommit från hälsovårdsnämndernas sida för förbättring av landsbygdens bostäder, angivits, att ekonomiska hinder förelegat. Lantbrukarnas dåliga ekonomi skulle ofta ha omöjliggjort avhjälpandet av bristfälligheter i av dem upplåtna lönebostäder. Hälsovårdsnämnderna skulle också beträffande mindre bemedlade, som bebodde egna, förhyrda eller fritt upplåtta bostäder, ej sällan ha måst se genom fingrarna med svåra missförhållanden på grund av de konsekvenser ett ingripande från deras sida skulle komma att medföra för bostadsinnehavarna. Resultatet av ingripandet skulle mången gång blott ha blivit, att bostadsinnehavaren kommit att falla fattigvården till last.

Det ökade behovet av arbetstillfällen, som gjorde sig gällande på landsbygden genom näringslivets svårigheter och arbetslöshetens utbredning, föranledde bostadsutredningen, anför utredningen, att till en början undersöka, huruvida en statlig stödaktion kunde vidtagas för åstadkommande av ett omfattande och intensivt upprustningsarbete med avseende på landsbygdens bostäder, koncentrerat på en kortare tidsperiod, helst några få år. En dylik engångsåtgärd kunde motiveras icke blott av socialhygieniska skäl, närmast önskvärdheten att undanröja hälsovådliga bostäder, utan även av socialekonomiska motiv, bottande i nödvändigheten att bekämpa den tilltagande arbetslösheten på landsbygden. Resultatet av denna utredning framlades i en promemoria den 8 februari 1933 angående möjligheterna att till förhindrande av arbetslöshetens utbredning vidtaga åtgärder för förbättring av bostadsförhållandena på landet.

I huvudsaklig överensstämmelse med det i promemorian framlagda förslaget hade av statsmakterna till förbättringsbidrag och nybyggnadslån till främjande av byggnadsverksamhet på landet ställts till förfogande dels för budgetåret 1933/1934 sammanlagt 18 miljoner kronor, dels ock för löpande budgetperiod 8 miljoner kronor eller alltså tillhopa 26 miljoner kronor.

Genom den nu pågående verksamheten med förbättringsbidrag och nybyggnadslån kunde givetvis förväntas, fortsätter utredningen, att en betydande del av de förefintliga bristerna hos landsbygdens bostäder bleve avhjälpna, men uppenbart torde tillika vara, att någon fullständig sanering av landsbygdens bostadsbestånd icke genom densamma komme att äga rum. I fråga om bostäder uppstode för övrigt ständigt nya förbättringsbehov, som dessutom, vad landsbygden anginge, i hög grad träffade en befolkningsgrupp, vilken levde under sådana ekonomiska villkor, att den svårligen med uteslutande egna krafter kunde tillgodose desamma. Med hänsyn härtill hade bostadsutredningen ansett sig böra fullfölja sina undersökningar rörande möjligheten av en statlig kreditgivning på längre sikt för att underlätta vidtagandet av ur hälsosynpunkt angelägna förbättringar beträffande bostäderna på landsbygden.

Bostadsutredningens förslag.

Enligt bostadsutredningens mening kunde någon fullständig lösning av landsbygdens byggnads- och bostadsproblem icke ske annat än inom ramen av en genomgående förbättring av jordbrukets hela ekonomi. Emellertid skulle, framhåller utredningen, oavsett huruvida det kunde befinnas lämpligt och möjligt att statsmakterna anvisade nya anslag för främjande av bostadsbyggande på landsbygden, ett värdefullt stöd för strävandena till bostadsförhållandenas successiva förbättring stå att vinna, därest de belopp, vilka redan ställts till förfogande för ifrågavarande bostadsförbättringsverksamhet, i den mån de återbetalades eller lämnade avkastning, finge tagas i fortsatt anspråk för motsvarande ändamål.

Bestämmelserna om återbetalning av nybyggnadslån och ränta å sådant lån finnas intagna i kungörelsen den 30 juni 1933 (nr 473) angående förbättringsbidrag och nybyggnadslån till främjande av byggnadsverksamhet på landet. Bestämmelserna innebära i huvudsak, att nybyggnadslån skall återbetalas genom årliga amorteringar under en tid av tjugu år med början året näst efter det, då byggnadsföretaget fullbordades, samt att ränta skall erläggas efter fyra procent om året. Tiden för byggnadsföretagets fullbordande må ej, där icke särskilda förhållanden till annat föranleda, bestämmas senare än till utgången av år 1934 vid lån från det av 1933 års riksdag beviljade anslaget samt senare än till utgången av år 1935 vid lån från de av 1934 års riksdag beviljade anslagen.

Bostadsutredningen anför, att det visserligen ännu icke med säkerhet låte sig bedöma, i vilken utsträckning nybyggnadslån komme att beviljas. Med ledning av hittills kända siffror syntes dock vara befogat att approximativt räkna med ett sammanlagt lånebelopp av åtminstone sex miljoner kronor, motsvarande ett årligt amorteringsbelopp av tillhopa cirka 300,000 kronor. Även

om försiktigheten bjöde att beräkna den årliga amorteringen lägre vore det dock tydligt, att ett icke oväsentligt belopp kunde förväntas komma att inflyta såsom amortering å beviljade nybyggnadslån, låt vara att under de båda första åren, då verksamheten med förbättringsbidrag och nybyggnadslån i betydande utsträckning komme att pågå, det inflytande beloppet syntes bli tämligen ringa. Amorteringen började under kalenderåret 1935. — Räntesavkastningen av låneverksamheten kunde till en början beräknas till ett belopp av omkring 200,000 kronor årligen.

Bostadsutredningen föreslår, att inflytande amortering ävensom ränteavkastningen å beviljade nybyggnadslån finge användas till beredande av fortlöpande ekonomisk hjälp vid förbättringsarbeten å bostäder på landet.

Fond för lantarbetarbostäder.

Bostadsutredningen erinrar, att frågan om inrättandet av en statlig lånefond för möjliggörande av förbättrade bostadsförhållanden å landsbygden behandlats i åtskilliga riksdagsmotioner. Utredningen anför härom följande.

Vid 1930 års riksdag väcktes av herr Laurin en motion i andra kammaren (nr 350) med förslag, att riksdagen ville besluta att av lånemedel upprätta en fond å en miljon kronor, ur vilken arbetsgivare inom jordbruket kunde erhålla mot billig ränta (och i ömmande fall räntefria) lån till förbättrande eller nyanskaffande av fullgoda bostäder åt jordbruksarbetarna. Motionen föranledde icke någon riksdagens åtgärd, sedan jordbruksutskottet framhållit, att i motionen icke förebragts någon som helst utredning och än mindre angivits några grunder, enligt vilka understöd från den däri till omedelbart upprättande föreslagna fonden skulle utgå, samt att det vid sådant förhållande givetvis icke varit möjligt för utskottet att bilda sig ett omdöme i saken.

I likalydande motioner vid 1931 års riksdag, väckta inom första kammaren av herr Petrus Nilsson m. fl. (nr 145) och inom andra kammaren av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl. (nr 60), hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning och förslag om en statlig utlåningsfond för att underlätta byggandet av goda och ändamålsenliga lantarbetarbostäder. Motionärerna framhöllo, bland annat, att ville man verkligen söka tränga in i problemet angående lantarbetarnas levnadsförhållanden, ställdes man ytterst inför frågan om jordbrukets bärighet, dess förmåga att betala tillräckliga löner och i övrigt bereda sina arbetare skäliga villkor. Enligt motionärernas mening skulle det vara av ej ringa betydelse för det behöriga ordnandet av lantarbetarnas bostadsfråga, om billig och lättillgänglig kredit kunde ställas till förfogande. I många fall stötte det på oöverstigliga hinder för lantbrukarna att iordningställa bostäder för sina arbetare enligt tidens krav, hur gärna de än skulle vilja det. Det borde utredas, huruvida icke en statlig utlåningsfond kunde åstadkommas för utlämnande av amorteringslån till hjälp vid uppförande av arbetarbostäder vid jordbruket. Råntan å dylika lån syntes icke böra sättas högre än gällande egnahemslåneränta, varemot amorteringstiden syntes kunna göras avsevärt kortare.

Vid samma års riksdag väcktes vidare två likalydande motioner, inom första kammaren (nr 146) av herrar Johan Bernhard Johansson och Gabrielsson samt inom andra kammaren (nr 224) av herr Petersson i Lerbäcksbyn m. fl., i vilka hemställdes, att riksdagen ville a) besluta, att en särskild fond, benämnd Statens lånefond för lantarbetarbostäder, skulle inrättas, från vilken

fond, som skulle förvaltas av statskontoret enligt av Kungl. Maj:t närmare angivna bestämmelser, lån efter de huvudsakliga grunder, som i motionerna angivits, finge av Kungl. Maj:t beviljas jordägare; b) anvisa för år 1931 ett reservationsanslag av 2 miljoner kronor för berörda ändamål. Motionärerna föreslog, att låneförmedlingen skulle — under överinseende av statens egnahemsstyrelse — handhas av egnahemsnämnderna, som skulle pröva såväl behovet av lån i varje särskilt fall som ändamålsenligheten av upprättade ritningar och föreslagna anordningar i övrigt. Så långt möjligt vore borde tillses, att den föreslagna byggnaden i avseende å läge, i tillgången till trädgårds- och planteringsland m. m. motsvarade nutida anspråk på lantarbetarbostäder. Lån borde hållas inom $\frac{9}{10}$ av byggnadsvärdet och byggnadskostnaderna icke i något fall överstiga 5,000 kronor per bostad, vilket icke skulle hindra, att en och samma jordägare kunde erhålla lån för uppförande av flera bostadshus. I betraktande av det rådande ekonomiska tillståndet vid jordbruket och med hänsyn till ändamålets starkt framträdande sociala karaktär, syntes det icke få anses oberättigat att sätta räntan så lågt som till 4 procent. Lånen borde löpa såsom amorteringslån, de fem första åren borde vara amorteringsfria och amorteringstiden lämpligen sättas till 30 år från lånets erhållande. Godtagbar säkerhet borde fordras för låns erhållande. Förvaltningen av fonden samt in- och utbetalningarna kunde lämpligen handhas av statskontoret. Vad anginge fondens administration i övrigt syntes det böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att förordna härom.

I anledning av de sålunda vid 1931 års riksdag väckta motionerna inhämtade jordbruksutskottet yttrande från lantbruksstyrelsen och vissa andra myndigheter. Lantbruksstyrelsen anförde bland annat.

Syftet med samtliga här omförmälda motioner ginge ut på underlättandet av åtgärder till förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden.

Detta syfte funne lantbruksstyrelsen i hög grad behjärtansvärt. Under rådande ekonomiska förhållanden syntes det styrelsen, som om statens mellankomst vore av behovet påkallad för att möjliggöra den kapitalanskaffning, som utgjorde en nödvändig förutsättning för ett tillfredsställande ordnande av lantarbetarnas ur såväl jordbruks- som socialsynpunkt betydelsefulla bostadsfråga.

För egen del framhöll jordbruksutskottet i utlåtande nr 55, att det enligt utskottets mening vore en angelägenhet av synnerlig vikt, att åtgärder snarast vidtoges för åstadkommande av en förbättring beträffande lantarbetarnas i åtskilliga fall otillfredsställande bostadsförhållanden. Med hänsyn härtill syntes syftet med de väckta motionerna värt allt beaktande. Vid det förhållandet att bostadsutredningen tillsatts, ansåge dock utskottet, att något ställningstagande till motionerna icke för det dåvarande borde ske.

I enlighet med jordbruksutskottets hemställan föranledde motionerna icke någon riksdagens åtgärd.

Bostadsutredningen hade, anför utredningen, anslutit sig till tanken på att inrätta en särskild statlig lånefond för lantarbetarnas lönebostäder. Den hjälp, som beretts genom verksamheten med förbättringsbidrag och nybyggnadslån, hade hittills endast i relativt begränsad omfattning tagits i anspråk för dylika bostäder och, även om numera särskilda åtgärder vidtagits i syfte att stimulera till ökad efterfrågan i sådant hänseende, hade man dock berättigad anledning räkna med att endast en mindre del av förefintliga brister komme att avhjälpas genom nämnda verksamhet. Den övervägande delen av det mycket betydande belopp, som statsmakterna anvisat, komme i stället att utgå till förbättring av smärre egna hem och dylikt, vilka ägdes av den mindre bemed-

lade befolkningen på landsbygden. Ur sociala synpunkter syntes det i och för sig vara motiverat, att det allmänna särskilt sökte underlätta strävandena att förbättra bostadsförhållandena för sådana lantarbetare, vilka bebodde av vederbörande lantarbetsgivare upplåtna, ej sällan bristfälliga bostäder och som, eftersom bostäderna ej vore deras egna, själva icke kunde avhjälpa bristerna. Dessa arbetare vore otvivelaktigt i särskilt stort behov av samhällets skydd och omsorg. De åtgärder, som — om man bortsåge från den för närvarande pågående bostadsförbättringsverksamheten — hittills från de lokala myndigheternas sida vidtagits i fråga om landsbygdens bostäder, hade också så gott som uteslutande varit inriktade på lönebostäderna. Men härtill komme, att, då fråga vore om lönebostäder, effektiv ekonomisk hjälp i regel syntes kunna beredas på annat sätt än vad fallet vore beträffande andra bostäder på landsbygden. Medan nämligen i fråga om lönebostäder enbart lån på förmånliga villkor ofta beredde erforderligt stöd för åstadkommande av nödiga förbättrings- eller nybyggnadsarbeten, syntes i andra fall, då ekonomiskt bistånd från det allmännas sida tarvades, därest förbättringar skulle kunna komma till stånd, ägarnas ekonomiska förhållanden mera sällan vara sådana, att hjälpen kunde utgå i form av lån. Bostadsutredningen hade emellertid icke förbisett, att i vissa fall även då fråga vore om lönebostäder möjligheten att erhålla lån på förmånliga villkor icke erbjöde tillräckligt effektiv hjälp. Till frågan härom återkomme bostadsutredningen senare.

Till bildande av en sådan statlig lånefond, som nyss nämnts, föreslår bostadsutredningen, att inkommande amorteringar å nybyggnadslånen tagas i anspråk. Såsom tillgång för fonden borde i sådant fall upptagas statens fordran i anledning av beviljade nybyggnadslån. Från fonden skulle lån utlämnas enligt vissa av utredningen föreslagna bestämmelser och till fonden skulle inflyta amorteringarna å nybyggnadslånen samt å de lån, som lämnats från fonden.

De närmare bestämmelser som borde gälla beträffande lånen ur fonden har av utredningen sammanfattats i ett förslag till kungörelse angående lån från statens fond för lantarbetarbostäder, vilket torde såsom bilaga få fogas vid detta protokoll. Rörande innehållet i sagda förslag samt de till grund för de särskilda bestämmelserna liggande motiven lämnar utredningen följande redogörelse.

Rätt att erhålla lån från fonden skulle enligt förslaget tillkomma såväl ägare som brukare av jordbruksfastighet för uppförande av nya lantarbetarbostäder å fastigheten eller för ombyggnad av eller annat mera omfattande förbättringsarbete å dylika bostäder. Någon närmare definition av vad som avsåges med lantarbetarbostäder ansåge utredningen knappast erforderlig. Givet vore, att, om lägenhet tidigare använts såsom bostad för jordbruksarbetare men numera brukades för annat ändamål, densamma ej längre vore att betrakta såsom lantarbetarbostad. Däremot syntes det i förevarande sammanhang icke spela någon roll, huruvida bostaden upplåtits eller skulle upplåtas genom särskilt hyresavtal eller om bostadsförmån inginge i lönen för vederbörande lantarbetare.

Låneverksamheten hade i fråga om nybyggnader enligt författningsförslaget icke begränsats till ersättningsbyggnader avsedda att träda i stället för äldre lägenheter. Ansökningar om lån till dylika byggnader borde dock enligt utredningens mening ha företräde i konkurrens med ansökningar om lån till rena nybyggnader. För smärre reparationer eller förbättringsarbeten borde lån icke utgå.

Den ifrågavarande låneverksamheten borde så handhas, framhåller utredningen, att därigenom befrämjades uppförande eller inredande av ur sociala och hygieniska synpunkter goda och ändamålsenliga lantarbetarbostäder. Givetvis måste beaktas, att hälsovårdsstadgans bestämmelser liksom de föreskrifter, som till äventyrs funnes meddelade i särskilda hälsovårdsordningar o. dyl., vederbörligen iakttoges. Men eftersträvas borde, att bostäderna även härutöver fyllde rimliga sociala och hygieniska krav. Möjlighet förefunnes för vederbörande myndigheter att utöva inflytande i sådan riktning.

De ekonomiska stödåtgärder, varom här vore fråga, anför utredningen vidare, utgjorde ett nödvändigt komplement till de åtgärder av legislativ och administrativ art, som enligt bostadsutredningens uppfattning borde vidtagas i syfte att möjliggöra förbättringar i avseende å landsbygdens bostäder. Med hänsyn härtill hade i författningstexten påpekats, att det särskilt borde iakttagas, att hälsovårdsnämndernas strävanden att bereda invånarna i respektive hälsovårdsområden sunda bostäder genom verksamheten underlättades. Därast på här föreslaget sätt möjlighet till lån på förmånliga villkor bereddades, komme givetvis arbetet indirekt att underlättas även för övriga myndigheter och funktionärer, som övade tillsyn över bostadsförhållandena och i sådant hänseende säkerligen i betydande utsträckning vore verksamma just i fråga om lantarbetarnas lönebostäder.

I övrigt borde, uttalar utredningen, vid vägande av olika ansökningar mot varandra beaktas omständigheterna i de särskilda fallen, särskilt de nuvarande bostädernas beskaffenhet. Viss hänsyn måste också tagas till sökandenas ekonomiska förhållanden, men endast i undantagsfall syntes närmare uppgifter i nämnda hänseende böra avfordras sökanden. Alldeles oavsett att, i händelse efterfrågan på lånen bleve knapp, en dylik uppgift bleve onödig, syntes nämligen ofta tillräckliga upplysningar om sökandes förmögenhetsställning m. m. kunna lämnas av vederbörande lokalmyndighet.

Utredningen understryker i detta sammanhang, att, även om lånevillkoren gjordes så förmånliga, att lånen i viss grad förlänades subventionskaraktär, denna subvention likväl genom de förbättrade bostadsförhållandena i främsta rummet komme bostädernas invånare till godo. Såsom bostadsutredningen påpekat i sin förenämnda promemoria den 8 februari 1933, ginge medel till förbättring av landsbygdens bostäder till en verksamhet, om vilken det åtminstone kunde sägas, att den icke vore direkt räntabel. I länder som Tyskland, Frankrike och England hade verkställda undersökningar givit vid handen, att de hyror, som i allmänhet betalades på landsbygden, låge långt under de belopp, som krävdes för att göra nybyggnader räntabla. Samma förhållande rådde i vårt land, låt vara att saken i viss mån fördoldes därigenom, att på rena lands-

bygden hyreslägenheter blott sparsamt förekomme, enär det övervägande flertalet småbostäder beboddes av ägarna själva eller vore fritt upplåtna löne- bostäder.

Lånebeloppens storlek borde, yttrar utredningen, bestämmas i huvudsaklig enlighet med vad nu i sådant hänseende gällde i fråga om nybyggnadslån. Även om alltså lån skulle kunna utgå med högst tretusen kronor per bostads- lägenhet, bleve väl i allmänhet lånebeloppet väsentligt lägre.

Såsom förut angivits, hade i vissa riksdagsmotioner framhållits, att räntan för statslån för uppförande av arbetarbostäder vid jordbruket icke borde sättas högre än räntan å egnahemslån. Bostadsutredningen biträdde denna uppfattning. Enligt beslut av 1934 års riksdag skulle räntan å amorteringsdelen av statslån, som utlämnats till beredande av egnahemslån för jordbrukslägen- heter, utgöra tre och sex tiondels procent å oguldet kapitalbelopp. Skulle rän- tan för egnahemslån ändras, borde enligt utredningens mening motsvarande jämkning vidtagas beträffande lån från ifrågavarande fond.

I likhet med vad nu gällde för nybyggnadslån, anser utredningen för här förevarande lån böra föreskrivas, att godtagbar säkerhet skulle ställas. I främsta rummet torde såsom säkerhet böra lämnas in-teckning i vederbörande fastighet, men även borgen och annan säkerhet borde kunna godtagas.

Vad angår amorteringen, anför utredningen, torde i huvudsak böra gälla motsvarande bestämmelser, som föreskrivits beträffande nybyggnadslån. Att stadga längre amorteringstid borde med hänsyn till de förevarande byggnads- företagens art icke ifrågakomma. Av lämplighetsskäl torde emellertid böra föreskrivas, att första amorteringen å lån, som beviljats under ett år, skulle er- läggas under visst, bestämt år därefter, förslagsvis under tredje kalenderåret.

I betraktande av låneverksamhetens mycket begränsade omfattning och för att möjliggöra en rättvis och lämplig fördelning på de särskilda byggnads- företagen av tillgängliga medel, föreslår utredningen, att lånens beviljande skall ankomma på en central myndighet, förslagsvis statens egnahemssty- relse.

Beträffande låneverksamhetens handhavande i övrigt anför utredningen föl- jande.

Även de lokala myndigheterna, i första hand hälsovårdsnämnderna, borde tagas i anspråk för låneverksamheten. Ansökningshandlingarna skulle därför enligt bostadsutredningens förslag ingivas till hälsovårdsnämnderna, varpå nämnderna skulle företaga erforderliga undersökningar. Därefter skulle hälso- vårdsnämnd överlämna ärendet jämte eget yttrande till vederbörande egnahems- nämnd.

Ansökan om lån skulle vara åtföljd av plan för byggnadsföretaget, jämte erforderliga ritningar och kostnadsberäkningar. Dessutom måste angivas den säkerhet, som vore avsedd att lämnas för lånet. Men härutöver ansåge bo- stadsutredningen, att uppgift borde lämnas, utvisande hur byggnadsföretaget i dess helhet skulle finansieras. I motsats till vad förhållandet vore med ny- byggnadslån hade nämligen beträffande lån från förevarande fond icke an- setts nödvändigt föreskriva, att lån icke finge beviljas för byggnadsföretag, för vilket ur allmänna medel beviljats annat lån eller bidrag. Givetvis borde dock, om så skulle vara fallet, vid prövningen av låneansökningen beaktas, att lånemöjligheterna icke på ett obehörigt sätt utnyttjades.

Sedan ansökningshandlingarna inkommit till egnahemsnämnden, skulle denna verkställa erforderlig ytterligare utredning i ärendet samt därefter översända ansökningshandlingarna jämte eget yttrande till egnahemsstyrelsen. Egnahemsstyrelsen borde i sin tur verkställa den kompletterande utredning i ärendet, som styrelsen funne erforderlig.

Enligt gällande bestämmelser kunde egnahemsstyrelsens beslut i frågor rörande förbättringsbidrag och nybyggnadslån icke överklagas. För den nu ifrågavarande, till sin omfattning relativt begränsade verksamheten torde skäl saknas att betaga sökanden möjligheten att få saken prövad hos Kungl. Maj:t.

Lånen torde böra utbetalas av statskontoret. Ur kontroll- och säkerhets synpunkt vore det angeläget, att ej hela lånebeloppet finge lyftas omedelbart efter det lånet beviljats. Att åter föreskriva successiv utbetalning, i den mån arbete vederbörligen utförts, innebure en alltför invecklad anordning. Lämpligt hade därför synts vara att hälften av lånebeloppet utbetalades omedelbart, medan den återstående hälften innehölls, intill dess byggnadsföretaget slutförts.

Räntor och amorteringar borde inbetalas till statskontoret. Om räntelikvid och amortering ej behörigen fullgjordes, borde statskontoret äga uppsäga lånet till återbetalning. Hade dylikt beslut meddelats, borde låntagaren ej längre äga tillgodonjuta förmånen av den lägre räntan, utan syntes från och med beslutets dag ränta böra utgå efter sex procent om året. Dylik högre ränta borde för övrigt gäldas å förfallna men ej inom behörig tid erlagda amorteringsbelopp, vare sig beslut om lånets återbetalning i anledning av försummelsen meddelades eller ej.

Sedan byggnadsföretaget fullbordats, borde detsamma godkännas av egnahemsstyrelsen, varefter utbetalning av återstående lånebelopp kunde verkställas. I och för godkännandet borde det åligga låntagaren att insända redogörelse för det utförda arbetet samt uppgift å kostnaden. Ansåge egnahemsstyrelsen besiktning erforderlig, kunde sådan verkställas antingen genom hälsö- vårdsnämndens försorg eller genom något egnahemslånerörelsens organ eller ock på annat lämpligt sätt. Givetvis kunde dylik besiktning företagas jämväl under byggnadstiden.

Ansåges ej byggnadsföretaget kunna godkännas, borde återbetalning äga rum av uppburet lånebelopp. Sedan föreskrift om återbetalning meddelats, borde ränta utgå efter sex procent.

För egnahemsnämndernas verksamhet med ifrågavarande lån borde ersättning utgå av statsmedel. Angående medel härtill återkomme bostadsutredningen senare.

Bidrag av statsmedel till förbättring av bostadsförhållandena på landsbygden.

Bostadsutredningen erinrar, att utredningen i det föregående framhållit, att i vissa fall, då fråga vore om lönebostäder, lån på förmånliga villkor icke kunde anses erbjuda tillräckligt effektiv hjälp. Samtidigt hade utredningen påpekat beträffande andra bostäder på landet, hurusom i de fall, då ekonomiskt bistånd från det allmännas sida tarvades, därest ur hälsosynpunkt påkallade förbättringar skulle kunna komma till stånd, ägarnas ekonomiska förhållanden mera sällan vore sådana, att effektiv hjälp kunde beredas enbart i form av lån. Det vore i dessa fall i allmänhet fråga om reparationer och andra förbättringsarbeten å befintliga bostäder, vilka byggnadsföretag väl i det övervägande antalet fall torde vara av relativt ringa omfattning, men vilkas utförande likväl försvårades eller omöjliggjordes av ekonomiska hinder. Un-

der senaste tid hade till dylika företag förbättringsbidrag kunnat beviljas, in-
nebärande direkt subventionering från statsmakternas sida. För det pågående
saneringsarbetets fullföljande och för att bereda möjlighet till en om ock lång-
samt skeende höjning av den allmänna bostadsstandarden på landsbygden, syn-
tes det vara nödvändigt, att man fortsatte på den sålunda beträdda vägen, låt
vara att för framtiden verksamhetens omfattning väsentligt begränsades och
dess karaktär i viss mån ändrades.

Bostadsutredningen föreslår, att för fortsatt subventionering av bostadsför-
bättringsverksamhet på landsbygden tages i anspråk ränteavkastningen å ny-
byggnadslånen samt å de lån, som framdeles kunde komma att utlämnas från
statens fond för lantarbetarbostäder. Av budgettekniska skäl borde måhända
anslag årligen anvisas till belopp, ungefärligen motsvarande den beräknade
ränteinkomsten. Valdes en sådan omgång, komme tydligen skenbart men icke
i verkligheten nya medel att anvisas för här ifrågavarande ändamål.

Liksom för den nyss föreslagna låneverksamheten borde, framhåller bostads-
utredningen, ett av de väsentligaste syftemålen med den nu ifrågasatta subven-
tionen vara att underlätta och effektivisera hälsovårdsnämndernas — och där-
med indirekt även övriga för bättre bostadsförhållanden verksamma organs —
strävanden att bereda invånarna sunda bostäder och samtidigt bringa nämnda
organ i ökad verksamhet på detta område. Liknande syfte hade man visser-
ligen haft även med förbättringsbidragsrörelsen, ehuru dock mera i andra hand,
enär denna rörelse i princip byggde på enskilt initiativ. Likväl hade vissa åtgärder
vidtagits för att i samband med densamma utöka hälsovårdsnämnder-
nas arbete på bostadsområdet och man torde, sedan nämndernas uppmärksam-
het sålunda en gång riktats på bostadsförhållandena, kunna även för framtiden
förvänta en viss ökad aktivitet på detta område.

Då nu fråga vore om en verksamhet, till omfattningen relativt begränsad
och anordnad på längre sikt, samt inrättad i avsikt att först och främst
möjliggöra förbättringar, där det ur hälsosynpunkt mest trängande behovet
förefunnes, framstode det, anför bostadsutredningen, såsom naturligt och ändamåls-
enligt att låta denna verksamhet mera direkt anknytas till hälsovårds-
nämndernas arbete på bostadsområdet. Tillgängliga uppgifter tydde också
på, att understundom ett av de främsta hindren för hälsovårdsnämndernas in-
gripande på detta område varit, att husägare saknat ekonomiska möjligheter
att utföra av förhållandena påkallade förbättringsåtgärder.

Med dessa utgångspunkter har bostadsutredningen utarbetat ett förslag till
kungörelse med bestämmelser angående bidrag av stats-
medel till förbättring av bostadsförhållandena på
l a n d s b y g d e n. Rörande innhållet i detta förslag och de till grund för
de särskilda bestämmelserna liggande motiven anför utredningen följande.

De ifrågavarande bidragen skulle enligt förslaget ställas till hälsovårds-
nämndernas förfogande för att bereda dem hjälp i arbetet för sunda bostads-
förhållanden. Framställning om bidrag ankomme på vederbörande hälsovårds-
nämnd. Att därjämte medgiva ansökningsrätt åt enskilda måste enligt ut-
redningens mening icke blott förrycka det väsentliga ändamålet med verk-

samheten utan också anses mindre lämpligt med hänsyn till den begränsade medelstillgången.

Vad anginge verksamhetens lokala begränsning kunde påpekas, att enligt gällande bestämmelser förbättringsbidrag och nybyggnadslån finge utgå inom områden, där hälsovårdsföreskrifterna i 2 kap. hälsovårdsstadgan tillämpades. Jämlikt beslut av 1934 års riksdag kunde därjämte, efter Kungl. Maj:ts bestämmande i varje särskilt fall, bidrag och lån utgå även inom sådana municipalsamhällen, som i fråga om bebyggelsen närmast vore att jämställa med den egentliga landsbygden. Motsvarande bestämmelser hade utredningen ansett böra gälla även för den verksamhet, varom här vore fråga.

Såsom bostadsutredningen framhållit i promemorian den 8 februari 1933, ansåge utredningen de flesta av landsbygdens bristfälliga bostäder kunna bringas i tillfredsställande skick genom lämpliga reparationer och andra förbättringsarbeten. Därrest bidrag enligt vad utredningen nu ifrågasatt utginge av statsmedel, skulle säkerligen dylika arbeten kunna vidtagas i åtskilligt flera fall än eljest. Givetvis vore det — såsom redan påpekats — ur samhällets synpunkt angeläget, att bidragen i första hand komme sådana bostäder till godo, där förbättringsbehovet vore som störst. Med hänsyn härtill hade i författningstexten bland annat föreslagits, att hälsovårdsnämnd vid framställning om bidrag jämväl skulle uttala sig angående företagets angelägenhetsgrad. Bostadsutredningen hade utgått från att en dylik gradering av framställningarna låte sig göra utan större svårighet, eventuellt med tillämpning av enahanda metod, som brukats under den nu pågående bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden.

Beträffande bidragens storlek hade utredningen ansett i huvudsak böra gälla enahanda regler som för förbättringsbidrag, dock ansåge utredningen icke böra stadgas någon maximering av bidragsbeloppet vare sig relativ eller absolut. Utredningen förutsatte alltså, att den för lägenheten underhållsskyldige själv skulle svara för viss del av kostnaderna genom att tillskjuta penningar eller bestå material, utföra transporter eller själv delta i arbetet. I det övervägande antalet fall torde möjlighet härtill vara för handen, givetvis i högre eller lägre grad för olika fall. Emellertid kunde det förekomma — och den nu pågående bostadsförbättringsverksamheten hade visat exempel härpå — att vederbörande saknade all förmåga att själva bidra samtidigt som deras bostäder vore i mycket stort behov av förbättringar. Att i dylika, icke alltför talrikt förekommande fall statsbidrag skulle få utgå med hela totalkostnaden, ansåge utredningen icke vara lämpligt. I stället syntes, liksom man gjort i fråga om förbättringsbidrag, kunna ifrågasättas, huruvida icke i dessa fall erforderligt tilläggsbidrag skulle kunna påräknas från vederbörande kommun.

Naturligtvis skulle vid bestämmande av bidragsbeloppets storlek hänsyn tagas till alla i de olika fallen föreliggande omständigheter. En dylik omständighet hade — i överensstämmelse med vad redan gällde beträffande förbättringsbidrag — ansetts vara av sådan betydelse att den angivits i författningstexten, nämligen att den underhållsskyldige vore berättigad att för byggnadsföretaget av annan undfå ersättning. Exempel härpå erbjöde uppgörelser mellan jordägare och arrendatorer angående byggnadsskyldighet.

Liksom i fråga om lån från fonden för lantarbetarbostäder ansåge utredningen beträffande förevarande bidrag beslutanderätten böra tillkomma statens egnahemsstyrelse. Även här talade verksamhetens begränsade omfattning och angelägenheten av en rättvis och lämplig fördelning på de särskilda byggnadsföretagen av tillgängliga medel för en central handläggning av ärendena, och uppenbarligen vore det lämpligt att såväl lån som bidrag beviljades

av samma myndighet eftersom bidragen i viss utsträckning även kunde förekomma såsom komplement till lånen.

Beträffande bidragsverksamhetens handhavande i övrigt anför utredningen följande.

Med hänsyn till arten av de byggnadsföretag, till vilka bidrag kunde ifrågakomma, syntes i allmänhet egnahemsnämndernas medverkan icke erfordras. Där fråga vore om mera omfattande byggnadsföretag borde dock i regel vederbörande egnahemsnämnd höras i ärendet och obligatoriskt borde så ske i det fall, då för det ifrågavarande byggnadsföretaget jämväl söktes lån från fonden för lantarbetarbostäder.

Vad härefter anginge de handlingar, som borde fogas vid framställning om bidrag, erfordrades till en början beskrivning av byggnadsföretaget. Vore allenast fråga om smärre reparationer eller förbättringsarbeten, såsom avhjälpande av brister å golv, väggar eller tak, inläggande av nytt golv och annat liknande, borde en allmän beskrivning vara tillräcklig. Allt efter byggnadsföretagens större omfattning, krävdes givetvis mera utförliga arbetsbeskrivningar och eventuellt särskilda ritningar.

Vid framställning om bidrag måste jämväl fogas uppgift angående den underhållsskyldiges förmåga att bidra med penningar, material, transporter och eget arbete. Till den underhållsskyldiges förmåga att bidra med penningar hänfördes även vad han kunde erhålla i lån eller bidrag från annat håll, vare sig av allmänna medel eller av enskilda.

Bidragen borde komma dem till godo, som i normala fall ägde förmåga att av egna krafter försörja sig själva, och det måste noggrant uppmärksammas, att avsikten med den här föreslagna verksamheten ingalunda vore, att på staten avlasta en del av kommunernas fattigvårdsbörda. I anledning härav hade det ansetts, att vid framställning om bidrag även skulle fogas uppgift angående huruvida och i vad mån den för lägenheten underhållsskyldige åtnjöt eller åtnjutit fattigvård av kommunen. Det borde dock icke vara uteslutet, att person, som tillfälligtvis åtnjutit fattigvård, finge tillgodonjuta sådant bidrag, varom här vore fråga.

Innan framställning om bidrag gjordes, skulle överenskommelse ha träffats mellan hälsovårdsnämnden och den underhållsskyldige, varuti den senare förbunde sig att, därest statsbidrag beviljades, utföra byggnadsföretaget. Denna överenskommelse borde bifogas framställningen.

Slutligen borde, såsom förut påpekats, vid framställningen fogas uttalande av hälsovårdsnämnden angående byggnadsföretagets angelägenhetsgrad ur hälsosynpunkt.

Bidragen skulle utbetalas till hälsovårdsnämnderna, som gentemot statsverket ansvarade för att medlen komme till användning för avsett ändamål. Hälsovårdsnämnd, på vars framställning bidrag beviljats, skulle utanordna bidraget till den underhållsskyldige, i den mån arbete vederbörligen utförts, samt noga övervaka byggnadsföretaget. Komme ej bidrag till användning för avsett ändamål, borde hälsovårdsnämnd vara skyldig återbetala detsamma. I vissa fall, såsom då byggnadsföretaget delvis utförts och bidraget därför till en del utbetalats av hälsovårdsnämnden, borde dock ifrågavarande återbetalningsskyldighet kunna eftergivas. Avgörandet borde i sådana fall ankomma på Kungl. Maj:t.

Över hälsovårdsnämndernas verksamhet med ifrågavarande bidrag borde erforderlig kontroll utövas av styrelsen. Nämnderna skulle därför vara redovisningsskyldiga till egnahemsstyrelsen. Närmare föreskrifter härom syntes det få ankomma på egnahemsstyrelsen att meddela.

Som tidigare nämnts, borde egnahemsnämnderna enligt bostadsutredningens mening för verksamhet med lån från fonden för lantarbetarbostäder undfå ersättning av statsmedel. Ersättning syntes jämväl böra utgå till egnahemsnämnderna i den mån de anlätades för den ifrågasatta bidragsverksamheten. Dessa ersättningsbelopp borde lämpligen bestridas av enahanda medel, från vilka bidragen skulle utgå.

Avgivna yttranden.

Över bostadsutredningens förslag hava yttranden avgivits av socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, statskontoret, lantbruksstyrelsen, statens egnahemsstyrelse, efter hörande av hushållningssällskapens egnahemsnämnder, samt länsstyrelserna i Södermanlands, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län.

Flertalet yttranden gå i *tillstyrkande* riktning. Sålunda hava *båda förslagen* i princip biträtts eller lämnats utan erinran av medicinalstyrelsen, lantbruksstyrelsen, statens egnahemsstyrelse, länsstyrelserna i Södermanlands, Kristianstads, Malmöhus och Kopparbergs län ävensom samtliga egnahemsnämnder *utom* Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps egnahemsnämnd, egnahemsnämnden i Göteborgs och Bohus län samt egnahemsnämnderna i de fem nordligaste länen. I åtskilliga hänseenden hava emellertid önskemål framställt om modifiering av olika punkter i förslagen.

Beträffande *lånefonden för lantarbetarbostäder* hava *avstyrkande* yttranden endast avgivits av länsstyrelsen i Västerbottens län samt egnahemsnämnderna i Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län. Vad åter angår *förslaget om statsbidragsverksamheten* har detta *avstyrkts* av statskontoret, länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt sistnämnda tre egnahemsnämnder ävensom Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps egnahemsnämnd.

Då jag nu går att redogöra för de synpunkter på förevarande spørsmål vilka kommit till uttryck i de avgivna yttrandena torde jag först få uppehålla mig vid frågan om lämpligheten av att den föreslagna låne- och bidragsverksamheten över huvud kommer till stånd samt verksamhetens allmänna läggning.

Egnahemsstyrelsen anför i huvudsak följande.

Styrelsen ville understryka de synpunkter i ämnet, vilka föranlett bostadsutredningens förevarande förslag till fortlöpande statsunderstödd bostadsförbättringsverksamhet på landet. Egnahemsstyrelsen beaktade därvid, att en avsevärd del av de för närvarande mest framträdande bristfälligheterna inom landsbygdens bostadsbestånd torde komma att bli avhjälpda genom den betydelsefulla verksamhet, som bedreves med stöd av de för föregående och innevarande budgetår anvisade statsmedlen. Bland särskilt lantarbetarnas lönebostäder, vilka hittills i mycket ringa utsträckning ingått i sistberörda hjälpverksamhet, komme dock fortfarande förbättringsbehovet att göra sig starkt gällande, liksom även ett betydande antal andra bristfälliga bostäder komme att

återstå, varjämte nya bostadsbrister uppkomme med åren. Såsom belysande härutinnan erinrade egnahemsstyrelsen, att hela antalet mindre lantbostäder, d. v. s. sådana om högst två rum och kök, av bostadsutredningen i annat sammanhang beräknats till 650,000, varav 100,000 lönebostäder för lantarbetare o. d. För en höjning av bostadsstandarden till att motsvara nutida hygieniska och sociala krav skulle enligt samma statistik upprustningar samt om- och nybyggnader av bofälliga lägenheter erfordras beträffande 20,000 lantarbetarbostäder och 45,000 andra bostäder. Härjämte kunde nämnas, att de för budgetåret 1933/1934 tillgängliga medlen, 18,000,000 kronor, hade utgått för något över 700 lönebostäder och 25,000 andra bostäder. De byggnadsföretag, var till 8,000,000 kronor anslagits för budgetåret 1934/1935, syntes komma att omfatta ytterligare ett förhållandevis lika stort antal bostäder, dock jämförelsevis flera lantarbetarbostäder.

Enär angelägenheten att hålla fullgoda bostäder för innehavarna vore av huvudsakligen ekonomisk innebörd och det väl icke heller för överskådlig framtid kunde förväntas sådan stegring i den allmänna försörjningsförmågan hos befolkningen på landsbygden, att avhjälpandet av förekommande större bristfälligheter alltid kunde genomföras av vederbörande själv, syntes det följaktligen egnahemsstyrelsen som kunde tidsenliga bostadskrav icke tänkas bli va tillgodosedda med mindre medel ställdes till förfogande från det allmännas sida för såväl lantarbetar- som andra bostäder i fall, där den enskildes tillgångar vore otillräckliga. Ett mera verksamt arbete av hälsovårdsmyndigheterna för ändamålet torde i dylika fall vara betingat av möjligheten för dem att hava tillgång till allmänna medel. Betydelsen ur samhällsnyttans synpunkt av att hygieniska bostäder kunde åstadkommas och vidmakthållas syntes vara så uppenbar, att den av utredningsmännen ifrågasatta medelsanvändningen vore befogad med hänsyn till ändamålet. Nyss anförda uppgifter om bostadsbeståndet läte emellertid förmoda, att medelstillgången genom årliga amorteringar och räntor å utlämnade nybyggnadslån icke torde förslå ens för den begränsade verksamhet i fortsättningen, som avsåges. Anmärkas kunde, att nybyggnadslånen sammanlagt icke torde uppgå till fullt 5,000,000 kronor av anvisade 26,000,000 kronor för beviljande av nybyggnadslån och förbättringsbidrag. Styrelsen ansåge sig dock för närvarande icke böra föreslå ökad medelstilleddning för den nya verksamheten, beroende därpå att konjunkturutvecklingen för landsbygdens näringsliv torde komma att öva bestämmande inverkan på blivande medelsbehovet. I mån som prisen på och avsättningsförhållandena för jordbruks- och skogsprodukter kunde höjas och underlättas, torde nämligen vederbörande för bostäderna underhållsskyldige själva kunna i högre grad än hittills sörja för ifrågavarande angelägenhet.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att något tvivelsmål beträffande önskvärdheten och behovet av den föreslagna understödsverksamheten över huvud icke syntes föreligga.

Socialstyrelsen uttalar också sin principiella anslutning till uppfattningen, att staten bör vidtaga åtgärder till främjande av bostadsstandarens höjande på landsbygden. Styrelsen anför i huvudsak följande.

I detta sammanhang ansåge styrelsen ej vara påkallat att närmare utveckla den mångfald av skäl, som kunde anföras till stöd för en sådan uppfattning, utan ville allenast beröra den arbetsmarknadspolitiska sidan av spørsmålet.

Befolkningsrörelsen i vårt land kännetecknades som bekant av en fortgående, tidvis stark strömning från landsbygden mot städer — enkannerligen de större — och stadsliknande samhällen. Delvis vore företeelsen betingad av förskjutningar i näringslivet, till dels åter av andra, icke ekonomiska fak-

torer, såsom städernas nöjesliv å ena sidan och vantrivsel på landsbygden å den andra. I den mån inflyttningen vore övernormal och alltså icke ekonomiskt betingad, bidroge den uppenbarligen att skapa arbetslöshet och vore sålunda socialt sett av ondo. Av representanter för den offentliga arbetsförmedlingen vitsordades allmänt, att dåliga bostäder vore en mycket vanlig orsak till bristande trivsel på landsbygden. Om det allmänna skulle kunna medverka till att balansera den dragningskraft, som stadslivet syntes utöva, så torde ett av de viktigaste medlen vara att genom tjänliga åtgärder skapa sådana bostadsförhållanden på landsbygden, vilka kunde erbjuda den yttre ramen för ett trivsamt hemliv.

När staten för det gångna och nu löpande budgetåret ställt till förfogande betydande belopp för främjande av byggnadsverksamhet på landsbygden, hade åtgärden, ehuru den givetvis även haft bostadssocialt syfte och bostadssocial effekt, dock närmast varit förestavad av den vid tiden för medelsbeviljandet aktuella arbetslöshetssituationen. Det hade främst gällt att skapa arbetstillfällen.

Bostadsutredningens nu föreliggande förslag däremot syntes åsyfta åtgärder på mera lång sikt och med direkt bostadssocial inställning. Frågan kunde därmed i ett nytt läge och det kunde ej fördöljas, att den förebragta utredningen ur här berörda synpunkt vore väl knapphändig och skissartad. Åtgärder, som vore av engångskaraktär och betingade av en given extraordinär situation, kunde såsom sådana vara försvarliga och lämpliga men behövde ej för den skull vara tillrädliga, om de ställdes på längre sikt.

Närmast syftade styrelsen härvid på förslaget, i vad det avsåge statsbidrag utan återbetalningsskyldighet, vilket syntes ägnat ingiva betänkligheter. Dessa vore måhända icke i första rummet av statsfinansiell natur, då ju det belopp, som avsåges för ändamålet, för närvarande vore av relativt blygsam storlek. Däremot frågade man sig, om ej en fortlöpande verksamhet av denna art efter hand skulle kunna leda till, att den enskilde ej skulle, efter måttet av sina egna krafter, arbeta för att hjälpa upp bristerna i sin bostad utan söka avvakta det allmännas stödande mellankomst. En sådan effekt av stödaktionen vore ju ej lycklig. Och den tanke, som läge till grund för förslaget i denna del, ledde, om den konsekvent fullföljdes, faktiskt vida längre, än vad de sakkunniga torde ha åsyftat, nämligen att staten i princip påtog sig ett ansvar för landsbygdens bostadsväsen. Den frågan hade ej tagits under omprövning, huruvida icke kommunerna åtminstone i någon mån kunde göras ekonomiskt medansvariga. Och dock torde sådana statsbidrag till bostadsförsörjningen, varom här vore fråga, stå fattigvård mycket nära. Styrelsen ville med det anförda ej bestrida, att själva syftet vore behjärtansvärt och ej heller att statlig medverkan kunde tänkas ifrågakomma, utan ville endast framhålla, att utredningen ej vore ägnad att skingra betänkligheter av nu angivna vittutseende natur.

Betänkligheter, sådana som de anförda, minskades i väsentlig mån, om statsunderstöd bereddes i form av lån mot ränta. Styrelsen hade ej heller av den förebragta utredningen känt sig övertygad om, att icke det behjärtansvärda syftet kunde vinnas genom beredande av dylika lån. I de fall, där statsbidrag utan återbetalningsskyldighet enligt förslaget skulle ifrågakomma, rörde det sig ju om förhållandevis små belopp. Med den låga räntefot, som nu kunde ifrågasättas, skulle ränta och amortering ej behöva uppgå till oöverkomliga belopp. Där så verkligen bleve fallet, syntes man starkt kunna ifrågasätta kommunal medverkan i någon form. I allt fall torde man för att staten skulle medverka genom bidrag utan återbetalningsskyldighet, böra uppställa andra och långt mera specifika villkor än de i förslaget angivna, vilka i själva ver-

ket icke innebure något annat än att mottagaren av allmän fattigdom vore ur stånd att förränta och amortera statsunderstödet.

Självfallet vore det icke styrelsens mening, att långivningen skulle drivas i statligt vinstsyfte, men styrelsen skulle vilja förorda, att långivningen erhöles en mera affärsmässig läggning. Önskvärt vore också, att man i densamma sökte i görligaste mån kontakt och samarbete med lämpliga enskilda kreditgivare, som vore verksamma på landsbygden, främst med sparbankerna. Man skulle på så sätt ernå en naturlig förankring hos den privata kreditbedömningen, och den statliga långivningen kunde begränsas till att utgöra ett för visso mycket effektivt komplement till denna. Härigenom vunno man dels ökad säkerhet i långivningen och dels säkerligen även en väsentlig utdrygning av de för ändamålet disponibla statsmedlen, vilket i sin tur innebure ökad effektivitet.

Med en dylik läggning av långivningen, anför styrelsen, behöfde man ej begränsa densamma till bostäder allenast för lantarbetare — det ville enligt vedertaget språkbruk säga jordbruksarbetare sådana som statare med flera — utan kunde utsträcka den till att omfatta bostäder även för andra socialt och ekonomiskt jämförliga kategorier av lantbefolkningen, exempelvis fiskare och yrkesarbetare, för så vitt nämligen deras behov av bostadskredit icke lämpligen kunde tillgodoses genom lån ur statens egnahemslånefond.

Statskontoret understryker liksom socialstyrelsen, att den för närvarande pågående verksamheten från statens sida i förevarande avseenden utgjorde ett led i statsmakternas åtgärder för arbetslöshetens bekämpande. Att staten under sådana förhållanden ställde billiga lån och bidrag till förfogande för förbättrande av bostadsförhållandena på landsbygden kunde enligt statskontorets uppfattning vara motiverat. Däremot syntes det ämbetsverket principiellt sett icke böra ifrågakomma, att statsverket pålade sig utgifter för byggnads- och reparationskostnader å enskilda tillhöriga fastigheter enbart av den anledningen, att fastigheterna ur bostadssocial synpunkt icke hölle måttet. Förutsättningar för en tillfredsställande bostadsstandard å landsbygden syntes, i den mån det bruste i detta hänseende, böra skapas i annan ordning. Statskontoret kunde sålunda icke biträda bostadsutredningens förslag såvitt densamma innebure direkt subvention för ifrågavarande förbättringsverksamhet, och avstyrkte fördens skull förslaget om bidrag av statsmedel till förbättring av bostadsförhållandena å landsbygden. Beträffande frågan om inrättande av en fond för lantarbetarbostäder bleve statskontorets inställning under sådana förhållanden beroende av de lånevillkor, som kunde komma att uppställas. Bestämdes dessa så, att statsverket icke åsamkades förluster på lånerörelsen, ville ämbetsverket icke motsätta sig, att en fond för ändamålet inrättades, även om vissa betänkligheter häremot kunde resas med hänsyn till önskvärdheten av att statens låneverksamhet ej toge en alltför stor omfattning.

Egnahemsnämnden i Gävleborgs län avstyrker bostadsutredningens förslag med hänsyn till den permanens, som den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten skulle erhålla genom desamma. *Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps egnahemsnämnd* avstyrker förslaget om statsbidragsverksamhet likaledes under motivering, att verksamheten icke finge göras till en normal företeelse. En dylik fortgående verksamhet kunde få en motsatt verkan mot vad man åsyftade.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt *länets egnahemsnämnd* och *egnahemsnämnden i Västernorrlands län* uttala också betänkligheter mot att statsbidragsverksamheten skulle göras permanent. De ställa sig emellertid icke direkt avvisande mot förslaget.

Vad angår den föreslagna lånefonden för lantarbetarbostäder anse *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* samt *länets egnahemsnämnd*, *egnahemsnämnden i Västernorrlands län* och *länsstyrelsen i Norrbottens län*, att den icke skulle bliva av nämnvärd betydelse för respektive län. Egnahemsnämnden i Göteborgs och Bohus län anför sålunda, att den bostadsförbättringsverksamhet, som för närvarande bedreves inom länet, syntes komma att avhjälpa de största bristerna å landsbygdens bostadsbestånd. Det finge emellertid anses sannolikt att även i framtiden åtgärder, om än i mindre omfattning, behövde vidtagas för upprustning av sagda bostäder. Liksom hittills torde emellertid dylika åtgärder på grund av jordbrukens i regel ringa areal icke komma att i större utsträckning gälla lantarbetarbostäder utan bostäder tillhöriga obemedlade personer bland såväl jordbrukare som andra yrkesgrupper på landsbygden.

Länsstyrelsen i Västerbottens län förklarar sig icke kunna tillstyrka förslaget om en särskild fond för lantarbetarbostäder utan förordar i stället, att den nuvarande bostadsförbättringsverksamheten fullföljes. Länsstyrelsen yttrar bland annat följande.

I betraktande av de ganska ringa belopp, som skulle stå till förfogande, syntes bostadsutredningens förslag gå ut på, att bostadsförbättringsverksamheten numera borde i stort sett begränsas till lantarbetarna och avvecklas för andra, men avvecklas under sken av att hjälp fortfarande utginge. Länsstyrelsen kunde icke ansluta sig till förslaget att hänföra lantarbetarnas bostäder till en särskild klass, som vore i behov av större omvårdnad än vissa andra bostäder, exempelvis i den västerbottniska lappmarken. Länsstyrelsen ägde visserligen ingen ingående kännedom om lantarbetarnas bostadsförhållanden, men länsstyrelsen tilltrorde sig dock kunna förklara, att dessa vore betydligt bättre än många av de bostäder, som funnes ovanför barrskogsgränsen. Behovet av ytterligare åtgärder för bostadsförbättring vore för övrigt icke begränsat till trakterna ovan barrskogsgränsen. Även i övriga delar av lappmarken och länet måste mycket göras, innan bostadsbeståndet kunde betecknas såsom tillfredsställande. I många fall hade de allra sämsta bostäderna icke blivit förbättrade. Ägarna hade kanske begärt bidrag, men då de saknat möjlighet att anskaffa nödvändigt belopp utöver statsbidraget för materialinköp, transporter och arbete, hade någon förbättring icke kunnat komma till stånd. Endast i ett fåtal fall syntes kommunerna hava lämnat erforderligt bistånd.

Lantarbetarbostäderna ägdes i allmänhet av personer, som icke saknade möjlighet att åstadkomma de för bostädernas förbättrande erforderliga medlen. Därest sådana möjligheter i vissa fall saknades, borde den utvägen stå öppen att erhålla statsbidrag eller lån på hittillsvarande villkor.

Även *egnahemsnämnden i Gävleborgs län* behandlar frågan om lantarbetarbostädernas särställning. Skulle den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten göras permanent — vilket nämnden som nyss nämnts avstyrker — ifrågasätter nämnden, om ej den föreslagna tudelningen i lån och bidrag kunde undvikas och lönebostädernas förbättring särskilt gynnas inom ramen för en begränsad förbättringsverksamhet. *Egnahemsnämnderna i Västerbottens* och

Jämtlands län anse, att de av bostadsutredningen föreslagna åtgärderna vore otillräckliga. Den senare nämnden föreslår, att i stället den nuvarande bostadsförbättringsverksamheten fortsättes enligt samma grunder som hittills.

Länsstyrelsen i Norrbottens län och länets egnahemsnämnd förklara, att enligt deras mening tungt vägande skäl talade för att man låte anstå med det närmare reglerandet av den på längre sikt inriktade statsbidragsverksamheten, intill dess den redan igångsatta bidragsverksamheten å området blivit slutförd. Först sedan så skett vore det möjligt att med någon högre grad av säkerhet bedöma i vilken utsträckning och på vad sätt fortsatt understödsverksamhet lämpligen borde anordnas. Nämnden intager motsvarande ståndpunkt beträffande låneverksamheten.

Jag övergår nu till att redogöra för de erinringar, som riktats mot de föreslagna bestämmelserna om lån ur fonden för lantarbetsbostäder.

Förslaget att lån skulle få utgå även för nybyggnader, som icke ersatte äldre byggnader, finner egnahemsnämnden i Jämtlands län icke av behovet påkallat. Inom egnahemsrörelsen funnes ju, påpekar nämnden, möjlighet att erhålla lån för nybyggnad vare sig det gällde tomt eller obebyggd jordbruksfastighet.

Till ett byggnadsföretag, för vilket annat bidrag eller lån av statsmedel utginge, borde lån ur fonden icke beviljas, anser statens egnahemsstyrelse. Enligt bostadsutredningens förslag skulle emellertid detta icke vara uteslutet.

Vad angår räntan å lån ur fonden har Älvsborgs läns södra hushållnings-sällskaps egnahemsnämnd ifrågasatt, huruvida ej denna, särskilt under nuvarande ränteläge, borde sättas lägre än föreslagna 3,6 procent.

Statskontoret yttrar, att enligt statskontorets mening räntan å lånen borde fastställas till den räntefot, vid vilken full förräntning av i utlåningsfonderna investerat lånemedelskapital kunde anses föreligga. Denna räntesats bestämdes vid 1934 års riksdag till 4,5 procent. Med hänsyn till utredningens förslag att sätta räntan till 3,6 procent eller samma ränta, som gällde för amorteringsdelen å egnahemslån för jordbrukslägenheter, anmärkte statskontoret, att räntan å dessa läns stående del, vilken omfattade tre femtedelar av länets ursprungliga belopp, under den väsentligaste delen av länets löptid utgjorde 4 procent. Därest räntan skulle bestämmas i förhållande till vad som gällde för nyssnämnda lån, skulle densamma alltså närmast böra fastställas till sistnämnda procenttal.

Föreskriften att för lån ur fonden skall ställas godtagbar säkerhet anses av ett par egnahemsnämnder icke tillräckligt tydlig.

Även lantbruksstyrelsen har ifrågasatt komplettering av denna bestämmelse. Styrelsen påpekar, att föreskriften otvivelaktigt innebure skyldighet för den prövande myndigheten att, om säkerheten utgjorde inteckning, endast godkänna verkligt fullgod sådan, men att å andra sidan allt för stränga krav därutinnan kunde befaras motverka anlitaandet av ifrågavarande bygg-

nadslån. Lantbruksstyrelsen ville för sin del framhålla såsom önskligt, att den säkerhetsprövande myndigheten medgåves uttrycklig rätt att som säkerhet godkänna in-teckning till viss fastställd högre procent utav taxeringsvärdet å den fastighet, varå byggnaden vore belägen.

Statskontoret anför, att enligt vad statskontoret inhämtat, godtoges såsom säkerhet för de nu utgående nybyggnadslånen in-teckningar intill fulla värdet av vederbörande fastighet. Ett sådant belåningsvärde innebure uppenbarligen icke tillräcklig garanti i fråga om lånens återbetalning. Därest den nu föreslagna fonden skulle komma till stånd, måste enligt statskontorets uppfattning strängare krav uppställas i avseende å säkerhet för utlämnade lån. In-teckning inom ett ur säkerhetssynpunkt fullt tillfredsställande belåningsvärde å fastigheten syntes emellertid i regel icke stå till de lånesökandes disposition. Med hänsyn därtill och till svårigheterna för låntagarna att under nuvarande ekonomiska förhållanden inom lantbruksnäringen ställa annan säkerhet ville statskontoret icke motsätta sig, att någon eftergift gjordes i fråga om in-teckningssäkerheten. Belåningsvärdet syntes dock under inga omständigheter böra sättas högre än till vad som gällde för egnahemslån för jordbrukslägenheter eller till fem sjättedelar av fastighetens värde.

Vad angår amorteringstidens längd anför *lantbruksstyrelsen*, att den föreslagna amorteringstiden av 20 år vore väl avvägd, då fråga vore om lån till nybyggnader. Styrelsen hölle emellertid före, att amorteringstiden, då lånet avsåge ombyggnad eller förbättringsarbete, skäligen borde nedsättas något, exempelvis till 15 år.

De föreslagna bestämmelserna om bidrag av statsmedel till förbättring av bostadsförhållandena å landsbygden hava i allmänhet blott föranlett vissa detaljanmärkningar. Här vill jag endast uppehålla mig vid ett från flera håll framställt önskemål, att bidragsbeloppet måtte maximeras. Uttalanden i denna riktning hava gjorts av lantbruksstyrelsen, statens egnahemsstyrelse samt egnahemsnämnderna i Gävleborgs och Jämtlands län.

Egnahemsstyrelsen anför härvidlag följande.

Styrelsen ansåge bidragsbeloppet böra maximeras både absolut och relativt. Liksom bostadsutredningen för de nya lånen föreslagit regler i huvudsaklig överensstämmelse med dem för nybyggnadslån, ville styrelsen förorda motsvarande regler för de nya bidragen, så tillvida att bidragsbeloppet borde begränsas till högst 1,000 kronor och till i regel icke överstigande 50 procent samt i intet fall 80 procent av de på varje särskild bostadslägenhet belöpande byggnadskostnaderna. Därutöver undantagsvis erforderligt bidrag borde kunna påräknas från vederbörande kommun.

Jag övergår härefter att behandla yttrandena i vad de avse låne- och bidragsverksamhetens organisation.

Beträffande hälsovårdsnämndernas ställning i låneorganisationen anför *socialstyrelsen* följande.

Enligt förslaget skulle den lokala administrationen och kontrollen i realiteten komma att åvila hälsovårdsnämnderna. Dessa organ tillsattes väl knappast med tanke på en dylik, för deras hittillsvarande uppgifter så helt främ-

mande, rent ekonomisk verksamhet. Måhända skulle emellertid nämndernas befattning med en sådan uppgift, som ju uppenbarligen framstode såsom varande av hjälpande natur, underlätta för dem att utöva deras övriga egentliga verksamhet av mera kontrollerande art. På så sätt skulle man främja den bostadsinspekterande verksamheten.

Om man anförtrodde uppgiften i fråga åt hälsovårdsnämnderna, syntes man böra taga steget fullt ut och uttryckligen ange dem såsom låneförmedlare, vilka hade att — utan kostnad för staten — påtaga sig ansvaret för den lokala administrationen och kontrollen. Något borgensansvar från kommunens sida syntes emellertid ej ens kunna ifrågasättas. Visserligen torde ett samarbete böra etableras med egnahemsnämnderna, men detta syntes från deras sida böra vara av närmast hjälpande och rådgivande natur.

Vad angår egnahemsnämndernas ställning i låne- och bidragsverksamhetens organisation hava meningarna visat sig vara ganska delade beträffande bostadsutredningens förslag, att egnahemsnämnderna obligatoriskt skulle avgiva yttrande i låneärenden, medan deras medverkan i bidragsärenden i allmänhet icke skulle erfordras.

I vissa yttranden ifrågasättes, huruvida ej beslutanderätten rörande lån och bidrag borde tillkomma vederbörande egnahemsnämnd. I denna riktning uttala sig egnahemsnämnderna i Kronobergs, Hallands, Jämtlands och Västerbottens län samt länsstyrelsen i Kopparbergs län.

Sålunda framhåller *egnahemsnämnden i Kronobergs län* att det vore tvivel underkastat, om ifrågavarande prövning av talrika detaljärenden lämpligen borde äga rum inom ett centralt verk. Egnahemsnämnderna syntes besitta erforderlig kompetens därtill och hade väl ett visst företräde genom sin intimare kännedom om de lokala förhållandena. Om egnahemsnämnderna skulle medverka syntes alla ansökningar om såväl lån som bidrag böra underställas dem. *Egnahemsnämnden i Västerbottens län* yttrar, att den nuvarande organisationen vore den lämpligaste även för en fortsättning av verksamheten i mindre omfattning. Enligt nämndens mening hade mellan hälsovårdsnämnderna, egnahemsnämnderna och statens egnahemsstyrelse uppkommit ett verkligt samarbete, vars avbrytande förefölle omotiverat.

I andra yttranden förordas, att utbetalningen av lån och bidrag måtte få verkställas av egnahemsnämnderna.

Egnahemsnämnden i Södermanlands län ifrågasätter sålunda, huruvida icke egnahemsnämnderna borde handhava utbetalningen av beviljade lån och bidrag samt skötsel och övervakning av lån. Nämnden förutsätter, att egnahemsnämnderna med sin lokalkännedom ägde bättre möjligheter att övervaka säkerheter m. m. för utlämnade lån än ett för hela riket centralt organ. *Egnahemsnämnden i Östergötlands län* förordar likaledes, att egnahemsnämnderna finge till vederbörande utbetala dem beviljade lån och bidrag samt utöva övervakning och kontroll beträffande byggnadsföretagen. Nämnden håller före, att en decentralisering av såväl den ifrågasatta låne- som förbättringsverksamheten i skilda avseenden skulle medföra betydande fördelar.

Andra egnahemsnämnder intaga den ståndpunkten, att egnahemsnämnderna böra helt befrias från befattningen med ifrågavarande verksamhet.

Egnahemsnämnden i Malmöhus län yttrar sålunda följande.

Då lånen från fonden för lantarbetarbostäder skulle sökas hos och i första hand behandlas av hälsovårdsnämnderna, beviljas av statens egnahemsstyrelse och utbetalas och inkasseras genom statskontoret, syntes det som om egnahemsnämnderna helt kunde befrias från befattning därmed. Egnahemsnämnderna vore av hushållningssällskapens förvaltningsutskott tillsatta organ med uppgift att omhänderhava sällskapens egnahemsrörelse och syntes ej annat än mera tillfälligtvis böra belastas med uppgifter, som låge denna huvuduppgift så pass fjärran som avgivande av yttrande i fråga om lån från statens fond för lantarbetarbostäder.

Statens egnahemsstyrelse anser, att egnahemsnämndernas befattning borde bestämmas till att i samtliga ärenden rörande icke blott lån utan även bidrag avgiva yttrande med förslag till egnahemsstyrelsen.

Nämnas må i detta sammanhang, att *socialstyrelsen* framlagt ett förslag, att långivningen skulle bedrivas under positiv medverkan av sakkunnig arkitekt, som hade tillfälle att utöva en effektiv hjälpande och rådgivande verksamhet beträffande byggnadernas planlösning och sättet för arbetenas utförande.

Vad angår den centrala administrationen förordar *socialstyrelsen*, att denna icke, på sätt bostadsutredningen föreslagit, delades mellan statskontoret och egnahemsstyrelsen, utan praktiskt taget helt förlades till den senare myndigheten, och att statskontorets uppgift begränsades till att, på därom av egnahemsstyrelsen gjord anmälan, utanordna beviljade lån.

Styrelsen anför härom följande.

Säkerhetshandlingarna borde prövas och bevaras hos egnahemsstyrelsen. Framhållas kunde nämligen, att säkerhetshandlingarna, som enligt förslaget skulle bli av mångskiftande slag, borde prövas med den sakkunskap, som egnahemsstyrelsen närmast hade att företräda. Prövningen kunde ej inskränka sig till tidpunkten för lånets beviljande; i och med att exempelvis borgen ifrågasatts kunna förekomma, måste kontrollen göras fortlöpande och — vid borgensmans frånfälle eller liknande — nya anordningar träffas och ny omprövning företagas. För en sådan löpande verksamhet ägnade sig uppenbarligen endast den myndighet, som hade att företaga den ursprungliga prövningen vid lånets beviljande.

Lantbruksstyrelsen uttalar som sin mening, att det borde ankomma på statskontoret att pröva lånesäkerheten i samband med granskningen av vederbörande skuldförbindelse.

Statskontoret påpekar, att det att döma av författningsförslaget, syntes vara avsett, att skuldförbindelsen skulle godkännas av statskontoret. Ehuru i likartade fall regeln hittills varit, att den utbetalande myndigheten hade att pröva såväl säkerhet som skuldförbindelse, ville statskontoret icke göra erinran mot den föreslagna anordningen med hänsyn till att egnahemsstyrelsens närmare kontakt med orterna och erfarenheter inom jordbruksområdet säkerligen skulle bli av stort värde vid bedömandet av de säkerheter, varom här kunde bli fråga.

Egnahemsnämnden i Jönköpings län uttalar betänkligheter mot att halva lånet skulle utbetalas i förskott direkt från statskontoret. I likhet med vad

som vore stadgat beträffande nybyggnadslånen, borde enligt nämndens mening lån utbetalas endast i den mån arbetet fortskrede. Det syntes också vara lämpligare, att lånen utbetalades genom hälsovårdsnämnderna, vilka därigenom bleve i tillfälle att utöva nödig kontroll över medlens användning. *Egnahemsnämnden i Jämtlands län* yttrar, att det vore bäst för såväl långgivare som låntagare om utbetalningen skedde under kontroll och endast i mån av arbetenas fortgång. Nämnden ifrågasatte starkt lämpligheten av att godkännande av utförda byggnadsföretag skulle ske genom ett centralorgan. Nämnden ansåge givet, att kostnaderna därvid måste bliva avsevärt högre än om avsyning skedde genom ett lokalt organ, då avsyningen kunde verkställas i samband med andra förrättningar och ej behövde draga några egentliga kostnader.

Statens egnahemsstyrelse anser, att både lån och bidrag borde utbetalas genom vederbörande hälsovårdsnämnd. Styrelsen framhåller i detta sammanhang, att hälsovårdsnämnderna likaledes borde anlitas såsom mellanhand vid inbetalning till statskontoret av räntor och kapitalbelopp.

Socialstyrelsen ifrågasätter, huruvida icke syftet med bestämmelsen om förskotts betalning av halva lånet kunde vinnas på ett väsentligt enklare sätt, nämligen därigenom att egnahemsstyrelsen att börja med beviljade lån allenast preliminärt och — genom utfärdande av särskilt bevis — utfäste sig att vid företagets slutförande utanordna lån till visst belopp och under närmare angivna förutsättningar. Med ett sådant bevis i handen skulle sannolikt låntagaren utan större svårighet kunna själv uppbringa den erforderliga temporära krediten och därtill till fulla beloppet.

Den föreslagna möjligheten för lånesökande att genom besvär över egnahemsstyrelsens beslut få sin sak prövad hos Kungl. Maj:t avstyrkes av bland andra socialstyrelsen och statens egnahemsstyrelse.

Jämväl beträffande det föreslagna sättet för anvisande av medel till låneverksamheten hava erinringar framställts.

Socialstyrelsen framhåller, att det enligt styrelsens mening vore enklare och principiellt riktigare, att fonden bildades genom direkta, nya anslag av riksdagen. Anslagen syntes till större delen kunna utgå av lånemedel. Då emellertid låneverksamheten givetvis bleve förenad med viss, kanske icke så ringa risk, och då vidare någon genom bidrag av låntagarna själva bildad riskfond till täckande av denna risk kanske ej borde ifrågakomma — en riskfond, som återbetalades till låntagarna i den mån den ej behövde anlitas, kunde för övrigt av praktiska skäl knappast inrättas — så syntes det riktigt, att anslagen till viss del, förslagsvis en tiondel eller en fjärdedel, utginge av skatte-medel. I den mån förlusterna på långivningen understeg denna kvot, skulle på så sätt efter hand bildas en fond i egentlig mening.

Statskontoret yttrar, att en kapitalöverflyttning från fonden för förlag till statsverket, såsom bostadsutredningen tänkt sig, enligt ämbetsverkets mening icke borde komma i fråga. Erforderliga medel, vilka, om statskontorets förslag rörande räntevillkoren vunne bifall, i huvudsak borde kunna anskaffas genom upplåning, borde i vanlig ordning anvisas å riksstaten under utgif-

ter för kapitalökning. Ävenså borde inflytande räntemedel, i likhet med vad som skedde i fråga om statens utlåningsfonder i allmänhet, upptagas till redovisning under särskild inkomsttitel i riksstaten. I den mån ersättning medgäves egnahemsnämnderna för bestyret med lånerörelsen, borde anslag för ändamålet upptagas under riksstatens nionde huvudtitel.

Departementschefen.

I olika sammanhang har jag haft anledning att understryka den stora vikten av att från statsmakternas sida effektiva åtgärder vidtagas för att främja strävandena att åt befolkningen å landsbygden bereda förbättrade bostadsförhållanden. Härvid är man hänvisad att förutsätta ekonomiskt stöd av staten. De vittgående åtgärder, som i detta syfte under de båda senaste åren vidtagits, hava därjämte motiverats av den föreliggande arbetslöshetssituationen. Det förslag, som av bostadsutredningen för landsbygden nu framlagts, åsyftar att tillförsäkra de ifrågavarande strävandena ett mera bestående stöd från staten. I detta avseende innebär förslaget, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, dels att en statens lånefond för lantarbetarbostäder skulle inrättas med anlitage av de statsmedel, som redan disponerats för nybyggnadslån, dels att inflytande årliga räntor å lånen i fråga skulle för framtiden tagas i anspråk för förbättringsbidrag. Den genom beslut av 1933 års riksdag inledda verksamheten skulle med andra ord fullföljas i låt vara mera begränsad omfattning men i realiteten utan nya direkta kapitaltillskott från statens sida.

Tanken att tillförsäkra vår jordbrukande befolkning möjlighet att genom statens förmedling erhålla lån till billig ränta för att förbättra det särskilt i vissa landsdelar mycket otillfredsställande beståndet av lantarbetarbostäder har tidigare framkommit inom riksdagen. Och vad angår behovet av åtgärder för fortsatt upprustning av landsbygdsbefolkningens bostäder i övrigt, har, såsom jag i samband med äskande av anslag för motsvarande ändamål för budgetåret 1935/1936 haft anledning betona, de föreliggande erfarenheterna klart dokumenterat detta behovs förhandenvaro i vida större omfattning än man från början haft anledning förutsätta. Under dessa omständigheter finner jag bostadsutredningens ifrågavarande förslag principiellt förtjäna att förverkligas. I formellt avseende torde det vara oundgängligt att vidtaga viss jämkning i syfte att uppnå överensstämmelse med vedertagna budgetprinciper.

Förslaget att nu inrätta en särskild statlig lånefond för lantarbetarbostäder, vilket vunnit ganska allmänt stöd av de hörda myndigheterna, biträder jag. Då det gäller att tillföra denna fond kapital, har bostadsutredningen ansett, att amorteringar å hittills utlämnade nybyggnadslån ur anslaget till främjande av bostadsbyggande skulle för ändamålet tagas i anspråk. Jag vill erinra, att anslag för berörda ändamål för budgetåren 1933/1934 och 1934/1935 upptagits under Fonden för förslag till statsverket. För budgetåret 1935/1936 har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att anvisa motsvarande anslag under femte huvudtiteln, därvid detsamma skulle utgå av andra medel än lånemedel. En anordning, enligt vilken amorteringar å de nybyggnadslån, som beviljats med anlitage av dessa olika anslag, skulle årligen direkt

disponeras för fortsatt låneverksamhet i enahanda syfte, bör, på sätt statskontoret framhållit, icke lämpligen ifrågakomma. Däremot kan det ändamål, som med anordningen avses uppnått, tillgodoses på så sätt, att årligen såsom kapitaltillskott till den fond, vars inrättande jag funnit mig böra tillstyrka, å budgeten anvisas ett belopp, som beräknas ungefärligen motsvara summan av de beräknade amorteringarna. Då lån ur fonden, enligt vad jag i det följande går att föreslå, skulle löpa med en ränta, motsvarande vad som kan gälla i fråga om amorteringsdelen å lån ur egnahemslånefonden för jordbrukslägenheter, erfordras emellertid därjämte enligt fastställda budgetgrundsatser, att viss del av fondkapitalet härflyter av andra medel än lånemedel.

Enligt vad jag av statens egnahemsstyrelse inhämtat, kunna av det för främjande av bostadsbyggande anvisade beloppet, 26 miljoner kronor, hittills i runt tal 4.6 miljoner kronor beräknas hava disponerats för nybyggnadslån. När enligt gällande bestämmelser amorteringsskyldighet å sagda lån inträder, kan det årliga amorteringsbeloppet uppskattas till omkring 230,000 kronor.

Vad därefter angår förslaget att ränteavkastningen å beviljade nybyggnadslån samt å de lån, som framdeles må komma att utlämnas från statens lånefond för lantarbetarbostäder, skulle disponeras för förbättringsbidrag, förutsätter detsamma, såsom jämväl bostadsutredningen framhållit, anvisande av årliga riksstatsanslag, ungefärligen motsvarande den beräknade ränteinkomsten. För min del kan jag, trots de erinringar, som från vissa håll framställts mot förslaget, i princip skänka min anslutning till detsamma. Härvid har för mig varit avgörande det ovedersägligt mycket stora behov, som faktiskt visat sig föreligga över riket i dess helhet av dylik stödverksamhet. Då emellertid för budgetåret 1935/1936 anslag äskats för ändamålet i vida större omfattning än av bostadsutredningen förutsatts, torde jag icke nu böra i vidare mån uppehålla mig vid denna sida av förslaget. Jag saknar därför anledning att till prövning upptaga de riktlinjer, som böra bliva bestämmande för den av bostadsutredningen föreslagna verksamheten.

Jag övergår så att överväga de villkor och bestämmelser, som böra föreskrivas beträffande lån ur lånefonden för lantarbetarbostäder. I detta avseende synes bostadsutredningens förslag, vilket för övrigt nära ansluter sig till den ordning, som med gott resultat tillämpats vid statens hittillsvarande stödverksamhet av motsvarande karaktär, kunna i huvudsak läggas till grund.

Rörande den konstitutiva bestämmelsen, att rätt att erhålla lån från fonden skulle tillkomma såväl ägare som brukare av jordbruksfastighet för uppförande av nya lantarbetarbostäder å fastigheten eller för ombyggnad av eller annat mera omfattande förbättringsarbete å dylika bostäder synes tvekan icke behöva råda. Lika med bostadsutredningen anser jag vidare, att låneverksamheten bör så handhas, att därigenom främjas uppförande eller inredande av ur sociala och hygieniska synpunkter goda och ändamålsenliga bostäder för jordbrukets arbetare. Jag biträder jämväl den uppfattning, som utredningen hävdar i fråga om de förhållanden, vilka böra särskilt beaktas vid prövningen av olika ansökningar.

I fråga om lånebeloppens storlek torde böra såsom maximibelopp för bostadslägenhet stadgas 3,000 kronor, dock högst 70 procent av de för byggnadsföretaget uppskattade kostnaderna. Såsom jag redan framhållit, synes räntesatsen för nu ifrågavarande lån böra bestämmas lika med vad som gäller i fråga om amorteringsdelen av egnahemslån för jordbrukslägenheter, för närvarande 3.6 %. Givetvis skall godtagbar säkerhet ställas för lånebeloppet, därvid inteckningssäkerhet i första hand bör ifrågakomma. Statskontorets förslag, att sådan säkerhet bör ligga inom $\frac{5}{6}$ av fastighetens värde, synes mig väl avvägt. Lån skall återbetalas genom lika årliga amorteringar under en tid av högst tjugo år med början under tredje kalenderåret efter det, då lånet beviljas.

Beträffande ansökningsförfarandet och vad därmed äger sammanhang synes den nu gällande ordningen i huvudsak kunna tillämpas. Den viktigaste avvikelser avser, att prövningen med hänsyn till det begränsade anslagsbeloppet skulle ske centralt och ankomma på egnahemsstyrelsen. Jag finner en sådan anordning lämplig.

Då fonden skulle stå under statskontorets förvaltning, lär det få anses naturligt, att såväl utbetalning av lånebelopp som inbetalning av amorteringar och räntor handhaves av detta ämbetsverk. Anledning synes mig icke föreligga att avvika från förslaget därutinnan, att prövningen av lånesäkerheten verkställas av egnahemsstyrelsen, en ordning, som statskontoret lämnat utan erinran.

Med hänsyn till den relativt begränsade omfattning, som låneverksamheten kan väntas erhålla, måste jag hysa tvekan, huruvida tillräckliga skäl föreligga att beräkna särskild ersättning åt egnahemsnämnderna för den medverkan, som från deras sida kan komma att påkallas vid ansökningarnas prövning.

Vad slutligen angår det belopp, som nu bör anvisas såsom kapital till fonden, har jag, i anslutning till vad förut anförts, ansett mig böra förorda, att detta för nästa budgetår fastställs till 250,000 kronor. Ett reservationsanslag å detta belopp synes alltså böra anvisas. Härav synes ett belopp av 50,000 kronor böra bestridas av skattemedel och 200,000 kronor anvisas att utgå av lånemedel.

Under hänvisning till vad jag nu anført och under framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen läres kunna avlätas, utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att en statlig utlåningsfond, benämnd lånefonden för lantarbetarbostäder skall inrättas;

dels medgiva, att lån av nämnda fond må utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av mig förordats;

dels såsom kapital för fonden anvisa för budgetåret 1935/1936 bland Utgifter för kapitalökning under rubrik »Sta-

tens utlåningsfonder» ett reservationsanslag av 250,000 kronor, därav 200,000 kronor att utgå av lånemedel;

dels ock höja den i förslaget till riksstat för budgetåret 1935/1936 under rubriken »F. Lånemedel» upptagna inkomstiteln »Övriga lånemedel» med 200,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Ekblom.

Bostadsutredningens förslag
till
Kungörelse
angående lån från statens fond för lantarbetarbostäder.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Lån från statens fond för lantarbetarbostäder må beviljas ägare eller brukare av jordbruksfastighet för uppförande av nya lantarbetarbostäder å fastigheten, så ock för ombyggnad av och annat mera omfattande förbättringsarbete å dylika bostäder.

Låneverksamheten bör så handhavas, att därigenom befrämjas uppförande eller inredande av ur sociala och hygieniska synpunkter goda och ändamålsenliga lantarbetarbostäder. Särskilt bör iakttagas, att hälsovårdsnämndernas strävanden att bereda invånarna i vederbörande hälsovårdsområden sunda bostäder genom verksamheten underlättas.

2 §.

Lån må ej överstiga sjuttio procent av de för byggnadsföretaget uppskattade kostnaderna och må för varje särskild bostadslägenhet uppgå till högst tretusen kronor; dock i intet fall till mera än den å lägenheten belöpande andelen av kostnaderna för hela företaget.

Kostnaderna för byggnadsföretag, i vad detta avser flera lägenheter, skola, såvida icke annan fördelningsgrund finnes skälig, anses belöpa sig å de skilda lägenheterna i förhållande till dessas golvytor.

3 §.

Å oguldet lånebelopp skall erläggas ränta efter tre och sex tiondels procent om året från lyftningsdagen. Angående skyldighet i vissa fall att erlägga högre ränta än nu sagts stadgas i 13 §.

För lån skall ställas godtagbar säkerhet.

4 §.

Lån skall återbetalas genom lika årliga amorteringar under en tid av tjuguar med början under tredje kalenderåret efter det, då lånet beviljades, låntagaren dock obetaget att tidigare helt eller delvis återbetala lånet.

Angående skyldighet i vissa fall att tidigare återbetala uppburet lånebelopp stadgas i 11 och 12 §§.

5 §.

Den, som önskar erhålla lån enligt denna kungörelse, skall därom till hälsovårdsnämnden i kommunen ingiva skriftlig, till statens egnahemsstyrelse ställd ansökning, åtföljd av plan, ritningar och kostnadsberäkningar för byggnadsföretaget, uppgift angående den säkerhet, som är avsedd att lämnas för lånet, ävensom redogörelse för huru kostnaderna för byggnadsföretaget, i den mån de överstiga det sökta lånebeloppet, skola täckas.

6 §.

Sedan ansökning inkommit, skall hälsovårdsnämnden efter erforderlig utredning snarast möjligt jämte eget yttrande till vederbörande egnahemsnämnd insända densamma med därtill hörande handlingar. Hälsovårdsnämndens yttrande skall innehålla uttalande, huruvida nämnden anser, att lån bör beviljas, samt i så fall till vilket belopp och på vilka villkor. Särskilt skall hälsovårdsnämnden angiva, om nämnden anser för lånet erbjuden säkerhet böra godtagas.

7 §.

Egnahemsnämnd skall, sedan ansökningen granskats och erforderlig ytterligare utredning verkstälts, översända ansökningshandlingarna jämte eget yttrande i ärendet till egnahemsstyrelsen.

8 §.

Lån beviljas av egnahemsstyrelsen. Vid låns beviljande har egnahemsstyrelsen att fastställa plan och ritningar för byggnadsföretaget ävensom meddela bestämmelser angående säkerhet för lånet, om den tid, inom vilken arbetet skall vara fullbordat, samt rörande övriga lånevillkor.

Det åligger egnahemsstyrelsen att, då lån beviljats, därom underrätta statskontoret.

9 §.

Finner egnahemsstyrelsen, sedan lån beviljats, synnerliga skäl tala för ändring i de bestämmelser, som meddelats i fråga om byggnadsföretagets utförande eller angående säkerhet för lånet, äger styrelsen lämna medgivande härtill.

10 §.

Beviljat lån utbetalas av statskontoret med hälften, sedan underrättelse, som i 8 § sägs, inkommit och med återstående del, sedan byggnadsföretaget blivit, på sätt i 12 § förmäles, av egnahemsstyrelsen godkänt.

Innan lån till någon del utlämnas, skall låntagaren hava till statskontoret avlämnat förbindelse, däri anges hans åtagande att enligt för lånet fastställda villkor utföra byggnadsföretaget, ävensom av egnahemsstyrelsen godkänd säkerhet för lånet.

11 §.

Förfallen ränta och amortering skall för varje kalenderår före årets utgång inbetalas till statskontoret.

Fullgör ej låntagare honom åliggande förpliktelser i fråga om räntelikvid och amortering, äger statskontoret uppsäga lånet till återbetalning å tid, som statskontoret bestämmer. Har byggnadsföretaget icke fullbordats, skall egnahemsstyrelsen underrättas om beslutet.

12 §.

Sedan byggnadsföretag, till vilket lån enligt denna kungörelse beviljats, blivit avslutat, skall underrättelse härom meddelas egnahemsstyrelsen. Vid sådan underrättelse skall fogas redogörelse för det utförda arbetet samt uppgift å kostnaden.

Finner egnahemsstyrelsen, att byggnadsföretaget utförts i enlighet med de vid lånets beviljande föreskrivna villkor, må styrelsen godkänna företaget. I andra fall så ock, där låntagare underlåter att, efter anmodan, meddela sådan underrättelse, som i första stycket sägs, må egnahemsstyrelsen föreskriva, att vad av lånet uppburits skall å tid, som styrelsen bestämmer, återbetalas till statskontoret.

Angående egnahemsstyrelsens beslut enligt denna paragraf skall underrättelse lämnas statskontoret.

13 §.

Om amortering icke fullgöres inom åtta dagar efter utgången av vederbörande kalenderår, är låntagaren skyldig att, räknat från nämnda års utgång, erlägga ränta å det till betalning förfallna kapitalbeloppet med sex procent.

Enahanda ränta skall gäldas å belopp, varom föreskrift angående återbetalning meddelats enligt 11 eller 12 §, från och med dagen för beslutet härom.

14 §.

För egnahemsnämndernas verksamhet enligt denna kungörelse skall ersättning utgå av statsmedel enligt grunder, som efter förslag av egnahemsstyrelsen bestämmas av Kungl. Maj:t.